

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 75.05:(492)=112.5"XVI

Цитування:

Овчарек В. Є., Кравець А. В. Символізм ярмаркових сюжетів у жанровому живописі Пітера Брейгеля Старшого. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 3. С. 110–117.

Ovcharek V., Kravets A. (2024). Symbolism of Fair Plots in Genre Painting of Peter Bruegel the Elder. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 110–117 [in Ukrainian].

Овчарек Володимир Євгенович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-9857-4103>
vovcharek@dakkkim.edu.ua

Кравець Андрій Володимирович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-5710-2372>

СИМВОЛІЗМ ЯРМАРКОВИХ СЮЖЕТІВ У ЖАНРОВОМУ ЖИВОПИСІ ПІТЕРА БРЕЙГЕЛЯ СТАРШОГО

Мета статті – проаналізувати використання ярмаркових сюжетів у творчості Пітера Брейгеля Старшого, виявити їх символізм у представленні панорами тогочасного суспільства. **Методологія роботи** полягає в застосуванні таких наукових методів дослідження, як: історичний – при розгляді картин митця в контексті історичної епохи, у якій він жив і працював; аналітичний, що дав змогу виокремити із творчої спадщини художника роботи з ярмарковим сюжетом; синтетичний, завдяки якому набуті шляхом аналізу спостереження стали підґрунтям для формулювання загального висновку; порівняльний мистецтвознавчий аналіз застосовано для виявлення специфіки жанрового живопису Брейгеля із зображенням ярмарків. **Наукова новизна** роботи полягає в актуалізації вивчення творчості нідерландського художника Пітера Брейгеля Старшого, у якій представлено ярмаркові сюжети, що дали змогу митцеві всебічно представити тогочасне строкате суспільство в специфічній для митця художній манері. **Висновки.** Картини Пітера Брейгеля Старшого наповнені прихованим змістом, зображені події мають зв'язок з історією, тогочасною політикою, відображають думки та ідеї автора, тобто вони символічні. Брейгель є одним із засновників нідерландського жанрового живопису – напряду образотворчого мистецтва, у якому увага живописця присвячена звичайному, повсякденному, багатоплановому життю, у центрі якого – люди. Використовуючи ярмаркові сюжети, художник відкрив для мистецтва нові теми, образи. За допомогою ярмаркових сюжетів Брейгель зобразив узагальнену картину життя суспільства, зафіксував традиції і побут своїх сучасників. Картини художника є історичними документами, які дають змогу відстежувати види діяльності його співвітчизників. Пітер Брейгель Старший, завдяки творчим, новаторським здібностям, загостреним відчуттям нагальних проблем свого народу, набув багато послідовників, які копіювали його картини, зокрема і з ярмаркової тематики, розвивали його сюжети. Для митця ярмаркові сюжети стали концептуальною основою, що сприяла всебічному художньому відтворенню національних особливостей нідерландців, а також засобом образного втілення його творчих задумів. Ярмаркова тематика картин дала змогу художникові зобразити особливості сучасного багатогранного життя і діяльності нідерландців, продемонструвати трансформаційні процеси, що відбувались серед різних верств населення, представити власне бачення панорами тогочасного суспільства, мініатюрним форматом якого й були ярмарки.

Ключові слова: Пітер Брейгель Старший, нідерландський жанровий живопис, ярмаркові сюжети, національні особливості.

Ovcharek Volodymyr, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Art History Expertise, National Academy of Culture and Arts Management; Kravets Andrii, Postgraduate Student, National Academy of Culture and Arts Management

Symbolism of Fair Plots in Genre Painting of Peter Bruegel the Elder

The purpose of the article is to analyse the use of fair plots in the works of Pieter Bruegel the Elder, to reveal their symbolism in presenting the panorama of contemporary society. **The methodology of the work** consists in the application of such scientific research methods as: historical – when examining the artist's paintings in the context of the historical era in which he lived and worked; analytical, which made it possible to single out works with a fair plot from the artist's creative heritage; synthetic, thanks to which observations acquired through analysis became the basis for

formulating a general conclusion; comparative art analysis is applied to reveal the specifics of Bruegel's genre painting depicting fairs. **The scientific novelty** of the work consists in the actualisation of the study of the work of the Dutch artist Pieter Bruegel the Elder, which presents fair scenes that enabled the artist to comprehensively present the motley society of that time in an artistic manner specific to the artist. **Conclusions.** Pieter Bruegel the Elder's paintings are filled with hidden meaning, the depicted events are connected with history, contemporary politics, reflect the thoughts and ideas of the author, that is, they are symbolic. Bruegel is one of the founders of Dutch genre painting – a direction of fine art in which the painter's attention is devoted to ordinary, everyday, multifaceted life, in the centre of which are people. Using fair plots, the artist discovered new themes and images for art. With the help of fair scenes, Bruegel depicted a generalised picture of the life of society, recorded the traditions and daily life of his contemporaries. The artist's paintings are historical documents that make it possible to track the activities of his compatriots. Pieter Bruegel the Elder, thanks to his creative, innovative abilities, a keen sense of the urgent problems of his people, acquired many followers who copied his paintings, in particular from fair themes, developed his plots. For the artist, the fair plots became a conceptual basis that contributed to the comprehensive artistic reproduction of the national characteristics of the Dutch people, as well as a means of figuratively embodying his creative ideas. The fair theme of the paintings allowed the artist to depict the peculiarities of the modern multifaceted life and activities of the Dutch people, to demonstrate the transformational processes that took place among different layers of the population, to present his own vision of the panorama of the contemporary society, the miniature format of which was the fairs.

Keywords: Pieter Bruegel the Elder, Dutch genre painting, fair scenes, national features.

Актуальність теми дослідження. Творчість Пітера Брейгеля Старшого, представника північноєвропейського Відродження, одного із засновників фламандського та голландського реалістичного, гуманістичного мистецтва, попри значну кількість досліджень, продовжує привертати увагу науковців. Це зумовлено браком задокументованих відомостей про життя і творчість талановитого митця, видатного художника XVI століття, відомого детальним зображенням сцен повсякденного життя.

Одним з найменш досліджених напрямів творчості художника є його ярмаркова тематика. І хоча дослідники відмічають наявність подібних робіт, але при цьому ярмарки не розглядають як самодостатню, багатовікову, універсальну та унікальну технологію комунікації людей, не аналізують конкретні соціально-економічні умови, зображені в сценах таких масових зібрань. Ярмарки на картинах Брейгеля постають як майданчики, на яких відбуваються різноманітні події, у яких беруть участь різні люди. Відмітимо, що сам художник не випадково обрав ярмарковий мотив для показу життя своїх земляків. Така форма дала змогу всебічно представити простий народ, який став важливим образом у творах художника, за що його прозвали Мужичьким. Як народний літописець, засобами мистецтва Брейгель увічнив звичайне, буденне життя нідерландців своєї епохи.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням становлення Брейгеля як художника та його творчій діяльності присвячені роботи [1; 11]. Рефлексії митця на релігійні конфлікти у країні описані у роботах, вплив на творчість художника кризових соціально-економічних явищ у Нідерландах наведений у [4]. Про глибоке проникнення у психологію окремих верств населення відмічено у [2]. Описи

ярмаркових сюжетів картин Брейгеля подані в [2; 3; 5; 9]. Особливості мистецького стилю митця описано в [10]. Характерні ознаки виставково-ярмаркової діяльності як засобу віддзеркалення стану соціально-економічних відносин, універсального засобу задоволення різноманітних нагальних потреб членів суспільства відмічені у [2; 3]. Аналіз досліджень, присвячених творчості Пітера Брейгеля Старшого засвідчив той факт, що український науковий дискурс потребує таких праць, що й зумовило актуальність нашої статті.

Мета статті – проаналізувати використання ярмаркових сюжетів у творчості Пітера Брейгеля Старшого, виявити їх символізм у представленні панорами тогочасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відомості про батьків Пітера Брейгеля Старшого, дата та місце його народження маловідомі. Дослідники вважають періодом його народження 1525–1530 роки. Як художник Брейгель формувався в Антверпені, де здобув художню освіту. Одним з його вчителів був відомий художник, придворний живописець імператора Карла V, керівник антверпенської гільдії живописців – Пітер Кук ван Альст. 1551 року Пітера Брейгеля Старшого прийняли до цього професійного об'єднання, тому що він уже на достатньо високому професійному рівні виконував замовлення як художник. Протягом 1552–1553 років за порадою ще одного свого вчителя, талановитого живописця, літератора, педагога, дослідника, а згодом і біографа художника – Карела ван Мандера Брейгель мандрує Європою, формуючи свій художній світогляд в Італії, Франції, Швейцарії. У цій подорожі проявився творчий, оригінальний підхід митця до навчання та спостереження за навколишнім світом: на відміну від інших нідерландських

художників-мандрівників він цікавився не стільки мистецтвом, скільки природою, надихаючись її величчю і красою.

Свідоме життя Брейгеля почалось в умовах різкого загострення відносин між Нідерландами та Іспанією, в обстановці зростаючих антифеодальних та антикатолицьких виступів, що призвело до розколу країни на Фландрію та Голландію. Антверпен – місто, яке було центром громадських рухів; і Брейгель певний час входив до числа передової, демократичної, радикально налаштованої інтелігенції, брав участь у діяльності реформаторської секти протестантського спрямування, реагував на політичні, соціально-економічні та духовні кризи, які переживала його батьківщина.

1563 року Брейгель переїхав до Брюсселя, де почався новий етап у житті художника, вільного від громадської активності. Цей недовгий період життя і творчості Пітера Брейгеля Старшого відмічений сімейним благополуччям, заступництвом можновладців, повною свободою і незалежністю творчого вибору, пошуком нових живописних засобів вираження, узагальненням результатів своїх попередніх досліджень і набутого досвіду, створенням низки шедеврів і прийомів зображення образів та сюжетів. Останні сім років життя і творчості, які були пов'язані з перебуванням у Брюсселі, характеризуються відходом художника від вигаданих, замовлених або нав'язаних давньою історією сюжетів. Він все більше спрямовує свої традиційні техніки і підходи (символізм, захоплення природою, намагання залучати сучасників до християнських цінностей) до більшої простоти образів і реальності подій. Саме в останні роки життя митець написав роботи ярмаркової тематики, які виражають притаманні художникові якості: пріоритетну увагу до людей, новаторство, символізм, масштабність мислення, вміння досягнути та передати художніми засобами типові соціально-економічні відносини в країні, культурні звичаї і традиції населення, характерні психологічні особливості нідерландців.

У кінці XV – на початку XVI ст. в Європі постійно відбувались війни за перерозподіл володінь. Усередині Священної Римської імперії, до складу якої входили Нідерланди, територіальні питання вирішували теж здебільшого силовим шляхом. В умовах політичної та національної нестабільності передова нідерландська інтелігенція, а також буржуазія, що зароджувалась в країні, розуміли необхідність зберегти національні традиції. У Нідерландах на той час на противагу двом панівним радикальним

релігійним течіям – католицизму та кальвінізму, які, попри їх ідейне протистояння, однаково вдавалися до насильницьких заходів щодо духовного підпорядкування людей, виник ще один напрям релігійної думки, засновником якого став німецький філософ Себастьян Франк. Основою його теорії було звернення до індивідуальної людської особистості, спрямоване на духовне розкріпачення людини. Це було вчення про невидиму церкву, що є в душі кожного вірянина, основу не на словах Святого Писання, а на законі любові. Теорія Франка визнавала вільний вибір кожного між гріхом і чеснотою. За відсутності наперед визначеної долі, як це проповідував кальвінізм, була проголошена можливість впливати на людину, виховувати її, демонструвати їй кращі і гірші приклади поведінки. Прибічниками такої релігійної течії було найближче оточення Пітера Брейгеля Старшого, цілком ймовірно, що йому також були близькі такі принципи і він керувався ними у своїх творах (картини «Битва Карнавалу та Посту», «Нідерландські прислів'я», «Сім смертних гріхів» та ін.). Майстра цікавила не окрема людина, а людська спільнота, її духовні, соціальні та національні особливості. Зображуючи людей, митець надавав своїм композиціям ознак бурлеску та гротеску, за що його назвали новим Ієронімом Босхом. Своїми творами Брейгель розширив голландську народну художню лексику, акцентував на пейзажах і фігурах селян, грубих і непристойних та водночас порядних і привітних, як важливому об'єкту мистецького інтересу [14].

Представники нідерландського мистецтва XV–XVI ст. відкривали для себе багатий внутрішній світ людини: її характер, традиції, звички і намагались не тільки точно відтворювати їх, але й тонко, делікатно виховувати співвітчизників, демонструючи непривабливість негативних проявів їх поведінки та водночас насолоджуючись притаманними нідерландцям рисами: працелюбністю, щирістю, веселою вдачею, духовністю. Митці північної Європи створювали реалістичні зображення з експресивними сюжетами, де з найтоншими деталями і натуралізмом акцентували увагу на повсякденному житті, побожності та добродітності [1]. Нідерландським художникам притаманна відкритість композиції, глибина та далечінь простору. У них відсутній композиційний центр, як і виділення головних фігур. Увагу глядача розсіює різноманіття мотивів: усе здається цікавим, привабливим. Простір захоплює, вривається в композицію, формуючи картину в

картині. Кожний мінісюжет при детальному огляді постає як самостійний твір.

Пітер Брейгель Старший розглядає людину в певних соціальних умовах, у яких поведінка такого представника стає логічною і переконливою. Як майстер жанрового живопису художник відображає в реальних життєвих сценах найбільш важливі явища дійсності. Головними героями картин майстра є люди як певна спільнота, а речі, обстановка, архітектура, пейзаж допомагають проілюструвати їх дії. Саме ярмарок як засіб показу в низці картин дав змогу Брейгелю всебічно представити своїх співвітчизників. Така подія періодично збирала людей у певний час, у певному місці для купівлі або продажу певних товарів і послуг; її основними учасниками були виробники та споживачі сільськогосподарської продукції, ремісництва, а також послуг духовного, розважального, побутового характеру. Крім того, вона давала змогу відчутти себе частиною соціуму, встановити потрібні контакти. Причому що більше потреб вдавалося задовольнити учасникам ярмарку, то більше його вважали ефективним, і це сприяло його популярності. Для одних ярмарок був відпочинком, для інших – напруженою роботою.

Пітер Брейгель Старший цікавився народними зібраннями, відвідуючи ярмарки, свята, весілля, замальовував людей нижчого стану. Одягнений по-селянськи митець на весіллях видавав себе за родичів нареченого або нареченої, спостерігав за невігядливими прийомами селян у їжі, питві, танцях, у стрибанні, догляді за жінками та інших забавах, що потім відтворював у своїх композиціях [11].

Пітер Брейгель Старший у своїх творах виступає як майстер гротескного перебільшення, наповнюючи тим самим їх тонким гумором. Сюжетні роботи митця нагадують фольклорні твори, у яких акцентовано на людських недоліках, які він не висміює у своїх недосконалих співвітчизників, не ганьбить їх, а, скоріше, милується їхньою безпосередністю, щирістю та простотою. Пізнаючи навколишній світ і місце людини в ньому, Брейгель бачить гармонію в природному способі життя народу, у якому є місце і праці, і відпочинку. Він сприймає людину як продукт природи, як один із різновидів втілення її творчої енергії. Він досконало зображує звичайне, повсякденне життя в незвичайному вигляді, вчить бачити своєрідність у звичайному. У цьому проявляється філософський світогляд художника на навколишню дійсність. Він симпатизує простому народу, який працює, відпочиває, спілкується, але за явною

метушною не може поки що подивитись на себе з вершин духу, осягнути вічні цінності та зрозуміти свою людську гідність. Алегоричною підказкою для виправлення людських вад слугує велична, миролюбна, спокійна або динамічна і бурхлива природа, яка практично завжди присутня в картинах майстра, є не тлом, а середовищем проживання і гармоніює або дисгармоніює із людьми залежно від їх поведінки. Водночас художник приділяє суттєву увагу одягу, взуттю, особливостям рухів людей і тварин. Це створює відчуття єдності людей і природи, чого не вистачало попереднім стилям мистецтва: античному, візантійському, середньовічному.

Як спостережливий дослідник, Брейгель у своїх роботах з ярмарковим сюжетом відмічав притаманні своїм землякам вади. Протягом всього свого творчого життя він демонстрував прояви людської натури («Бійка між Карнавалом і Постом», «Нідерландські прислів'я» та ін.), намагався з легкою іронією показати людям непривабливість гріховного життя та його шкідливість для самих людей, їх оточення і навколишньої природи. Такий засіб зображення дійсності був вираженням протестантських поглядів на місце та роль людини у світі, на необхідність боротися зі своєю гріховністю, проте не вдаватись при цьому до мізантропії.

Митець виправдовував селян вже за те, що вони змушені були тяжко працювати, задовольняючи потреби в харчуванні практично всіх верств населення, відвойовуючи в моря землю, сплачуючи чималі податки. Художник бачив в селянах найбільш духовно здорову частину суспільства, яка мала величезний прихований внутрішньої потенціал. Яскравою формою прояву цієї енергії були сільські ярмарки. Вони були популярні серед простого народу, який самостверджувався на них перед іншими суспільними групами. Зазвичай ярмарки супроводжувались не тільки торгівлею, але й вживанням їжі та міцних напоїв, танцями, веселощами, сварками та бійками. Пітер Брейгель Старший не ідеалізував та не прикрашав своїх персонажів, але й не перебільшував їхні негативні риси, натомість він підкреслював притаманну простим людям силу, природність – те, що зближувало цих людей з першоосною. Показуючи життя в його справжньому вигляді, художник не тільки не засуджував людей, які мали право на відпочинок після виснажливої роботи, але й демонстрував спільність їхніх інтересів і настроїв, а також глибокий зв'язок з природою, що зайвий раз стверджувало важливість їх ролі у створеному Богом світі.

Художник розробив композиційну схему, за якою зображав людей. Вона полягала в тому, що місце дії мало вигляд ярмаркового або сценічного майданчика, наповненого дійовими особами та виконавцями. Фланги в цій схемі обрамляли будинки громадського призначення, зазвичай сільські харчевні, за ними в ряд були розміщені ще декілька будинків, які визначали напрямок вулиці, що йшла вглиб, у далі виднілася церква. У роботах Брейгеля наявність будівлі церкви є не випадковою, адже релігійні храми були центром суспільного життя, надавали людям можливість збиратись разом, спілкуватись, обмінюватись новинами після закінчення служб. Уже в VII ст. в Європі ярмарки суміщали із церковними службами, що підвищувало ефективність проведення ярмарків і водночас сприяло збільшенню кількості парафіян храмів.

На ярмарках демонстрували вистави релігійного та світського характеру. За мотивами одної з таких Брейгель написав картину «Бійка між Карнавалом і Постом» (1559), що містить сцену ярмаркової вистави, яку влаштовували в Нідерландах у дні провідів зими, і демонструє конфлікт між

духовним і світським. Митець зобразив дві процесії – Карнавалу (Масляної) і Посту. Кожна має символічне значення: Карнавал в особі черватоного князя і його дивакуватої свити – негативні та гріховні персонажі, а Піст в образі виснаженої літньої жінки, візок з якою тягнуть чернець і черниця, – послідовники церковних настанов обмежень і покори. Ця сцена розгортається не в балагані, а прямо на майдані, серед людей, які водять хоровод, миють вікна, грають у кості, торгують, просять милостиню.

Центральний майданчик митець заповнював активними фігурами, створюючи образ «ярмарку життя» (картини «Ярмарок у Хобокені», «Ярмарок Святого Георгія», «Бійка між Карнавалом і Постом» та ін. Щоб зобразити на своїх роботах одразу багато людей, Брейгель збільшував кут огляду, високо піднімаючи горизонт. Герої представлені зазвичай без чітких рис обличчя, проте своїми рухами створюють енергію натовпу, у якому кожен персонаж виконує свою місію. Зображення динамічні, різноспрямовані, що створює враження життя за межами картин.

Рис. 1. Ярмарок у Хобокені

На роботі «Ярмарок у Хобокені» (рис. 1) світське співіснує з релігійним. Художник зобразив сільське святкування церковного свята, на яке приїхало багато людей з

прилеглих міст. Нідерландці любили екстравагантні свята й долали значні відстані, щоб взяти в них участь. На графіці митець показав натовп людей, готель і, звісно, церкву.

Церква завжди була в роботах Брейгеля, у яких він малював село, що може свідчити про його побожність. Церква як суттєвий елемент сільської дійсності часто була центром життя селян. Саме з церковних хресних ходів розпочалися організовані ярмарки. На зображенні процесія виходить із храму й несе священну статую. Навколо церкви – цвинтар. Померлих ховали в безпосередній близькості від церкви, однак кладовища не вважали особливо урочистими місцями: люди на ньому розмовляють, справляють потреби й навіть танцюють. Основне місце на графіці займає площа, на якій зображені люди та кінний віз. Персонажі грають, танцюють, п'ють, грають у м'ячі, стріляють із лука. Зліва зображений заїжджий двір, над яким майорить величезний прапор. У нижньому лівому куті знаходиться група лучників. У центрі кінь тягне віз, а на його спині сидить чоловік і п'є з урни. Праворуч від нього група селян танцює в колі, тримаючись за руки, а двоє людей сидять у центрі. Посеред багатьох людей блукають свині та качки, які жадібно досліджують багнюку внизу праворуч. У нижній частині посередині Брейгель намалював блязня, який веде за руку двох дітей. Це вважають ключовим елементом графіки – свосерідним

моралізаторським посланням, яке попереджає глядача: дурість веде людей [13; 16].

Робота «Ярмарок Святого Георгія» (рис. 2) теж дає змогу її неоднозначно інтерпретувати. На ній зображено карнавальні гуляння в католицьке християнське релігійне свято. Музика, танець, чоловіки та жінки стрибають разом, поруч тварини та діти. Перед церквою на пивних бочках споруджено сцену. Дорослі збираються, щоб пограти в дитячі ігри. Ярмарки, які вищі класи розглядали як дозвіл на розпусту, були предметом суперечок у Нідерландах протягом XVI ст. Вони асоціювалися з язичницькою вакханалією: вважалося, що п'яні бенкети підривають святість Таємної вечери. Тож цим сюжетом автор погоджується з вищими класами або кидає їм виклик, висміює селян з їхніми розвагами або шанує їх веселощі та безпосередність. На прапорі праворуч напис «Нехай селяни мають свій ярмарок» можна прочитати як схвалення селянських гулянь, так і сатиричне сприйняття таких забав. Дві пари глядачів, які обрамляють композицію на передньому плані, спонукають задуматися про їх судження щодо дійства, зіставивши їх зі своїми [6].

Рис. 2. Ярмарок Святого Георгія

Пітер Брейгель Старший мав багато послідовників, які у своїх художніх творах повторювали не тільки ярмаркові сюжети або назви картин, але й композиційні прийоми побудови ярмаркового простору (наприклад

«Ярмарок з театральною виставою», «Фламандський ярмарок» Пітера Брейгеля Молодшого, «Ярмарок Святого Георгія» Пітера Балтена, «Сільський ярмарок» Ганса Бола, «Ярмарок» Давида Вінкбонса [2] та ін.).

Отже, як представник своєї епохи Брейгель Старший зобразив її страхи, упередження і надії. Митець мав власний стиль: сміливо спрощував форми тіл, риси обличчя людей, при цьому деталізував пейзажі, демонстрував енергію натовпу через рухи героїв, поєднував панорамний живопис та мініатюру, урівноважуючи ціле і його частини. Ярмарковий майданчик дав змогу художнику в максимально наближених до реальності природних умовах відтворити притаманні нідерландцям народні звичаї, традиції, характери. Герої робіт Брейгеля не намагаються взаємодіяти з глядачем, вони живуть своїм окремим життям – природним, інстинктивним, ніби дозволяючи за ними спостерігати. Художник не прикрашає їх, не намагається підігнати під ідеал епохи Відродження, демонструючи, що природна, первісна сутність людини є її невід'ємною частиною. Митець не нав'язує свої висновки, не моралізує, не виділяє носіїв вад із загального натовпу. Роботам властиві максимальна деталізація, специфічне світлотіньове, колірне та композиційне моделювання, а також діагональний поділ композиції, що надає картинам більшої динаміки.

Твори Брейгеля – своєрідна скринька з подвійним дном. Ярмаркові сюжети у творчості Брейгеля мали символічний сенс. Митець використовував сцени ярмарків для показу людських вад, у комічних та гротескних сценах демонстрував деякі аспекти суспільного життя. Він показував життя звичайних людей, підкреслюючи його багатогранність і неоднозначність. Незважаючи на зовнішню простоту, роботи майстра транслюють приховані моральні послання з глибоким релігійним та алегоричним значенням. Ярмарки могли символізувати марноту світу і тимчасовість земних задовольень. Ярмаркові сцени давали змогу Брейгелю передавати специфіку того часу. Ярмаркові сюжети в жанровому живописі Пітера Брейгеля Старшого відображають його глибокий інтерес до людської природи і суспільства, а також його здатність надавати повсякденним сценам символічного значення.

Митець не наслідував чийсь манеру, не намагався прикрасити дійсність, відображав світ у всьому його різноманітті – несуб'єктивно, позаособистісно. Він ніби дивився людей зі сторони. Кожен персонаж виконує певну місію, а не просто заповнює простір. Картини художника багатосюжетні, їх можна розділити на окремі повноцінні сцени. Численні деталі художник виписав ніби з натуральних замальовок. Пейзаж для

художника не просто тло, а арена, на якій розгортаються людські пристрасті. Типовий для Брейгеля прийом – високий передній план, з якого відкривається вигляд ніби згори.

Наукова новизна роботи полягає в актуалізації вивчення творчості нідерландського художника Пітера Брейгеля Старшого, у якій представлено ярмаркові сюжети, що дали змогу митцеві всебічно представити тогочасне строкате суспільство в специфічній для митця художній манері.

Висновки. Картини Пітера Брейгеля Старшого наповнені прихованим змістом, зображені події мають зв'язок з історією, тогочасною політикою, відображають думки та ідеї автора, тобто вони символічні. Брейгель є одним із засновників нідерландського жанрового живопису – напряму образотворчого мистецтва, у якому увага живописця присвячена звичайному, повсякденному, багатоплановому життю, у центрі якого – люди. Використовуючи ярмаркові сюжети, художник відкрив для мистецтва нові теми, образи. За допомогою ярмаркових сюжетів Брейгель зобразив узагальнену картину життя суспільства, зафіксував традиції і побут своїх сучасників. Картини художника є історичними документами, які дають змогу відстежувати види діяльності його співвітчизників. Пітер Брейгель Старший, завдяки творчим, новаторським здібностям, загостреним відчуттям нагальних проблем свого народу, набув багато послідовників, які копіювали його картини, зокрема і з ярмаркової тематики, розвивали його сюжети. Для митця ярмаркові сюжети стали концептуальною основою, що сприяла всебічному художньому відтворенню національних особливостей нідерландців, а також засобом образного втілення його творчих задумів. Ярмаркова тематика картин дала змогу художникові зобразити особливості сучасного багатогранного життя і діяльності нідерландців, продемонструвати трансформаційні процеси, що відбувались серед різних верств населення, представити власне бачення панорами тогочасного суспільства, мініатюрним форматом якого й були ярмарки.

Література

1. Годж С'юзі. Коротка історія мистецтва / пер. з англ. Львів: Видавництво Старого Лева. 2023. 224 с.
2. Овчарек В. Є., Зінченко Є. О. Ярмаркова тематика картин Давида Вінкбонса. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27 грудня 2023 р.). Вип. 100. 2023. С. 65–68.

3. Пекар В. О. Основи виставкової діяльності : навч. посіб. Київ : Євроіндекс, 2009. 348 с.
4. Ткаченко О., Голубев О. Пророчі образи художнього філософування Пітера Брейгеля Старшого. *Проблеми гуманітарних наук. Філософія*. 2019. Вип. 41. С. 145–154. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4727.41.172281>.
5. Штанько О. Urbs mercatorum: торговельні сторінки історії Луцька. URL: <https://www.hronik.u.com/articles/view/173-urbs-mercatorum-torhovelni-storinky-istorii-lutska> (дата звернення: березень 2024).
6. Bruegel and the Art of Ambiguity. *SCMA*. URL: <https://scma.smith.edu/blog/bruegel-and-art-ambiguity> (дата звернення: березень 2024).
7. Gyselen G. Pieter Bruegel de oude en het landschap. URL: https://www.dbnl.org/tekst/_vla016196901_01/_vla016196901_01_0007.php (дата звернення: березень 2024).
8. J. G. (Джей Джи). Пітер Брейгель старший: біографія та цікаві факти. *Dovidka.biz.ua*. URL: <https://dovidka.biz.ua/piter-breygel-starshiy-biografiya-ta-tsikavi-fakti> (дата звернення: березень 2024).
9. Frans Hogenberg – Kermesse of Hoboken.jpg. *Wikimedia*. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frans_Hogenberg_-_Kermesse_of_Hoboken.jpg (дата звернення: березень 2024).
10. Kenneth Clark. Landscape into Art. J. Murray, 1949. 143 p.
11. Mander, Carel van, 1548-1606: Leven der schilders (By Steven van Esveldt ..., 1764), also by Jan Ladmiraal, Steven van Esveldt, and Jacobus de Jongh (page images at HathiTrust). URL: <https://catalog.hathitrust.org/Record/100851920> (дата звернення: березень 2024).
12. Pieter Bruegel de Oude. *Wikipedia*. https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_Bruegel_de_Oude (дата звернення: березень 2024).
13. Pieter Bruegel, the Elder: Kermesse at Hoboken. *The frick collection*. URL: https://www.frick.org/exhibitions/courtauld/pieter_bruegel_elder_kermesse_hoboken (дата звернення: березень 2024).
14. Ribouillault D. Regurgitating Nature: On a Celebrated Anecdote by Karel van Mander about Pieter Bruegel the Elder. *Journal of Historians of Netherlandish Art*. 2016. DOI: 10.5092/jhna.2016.8.1.4.
15. The Fair of Saint George's Day - After Pieter Bruegel the Elder. *Google Arts & Culture*. URL: <https://artsandculture.google.com/asset/the-fair-of-saint-george-s-day-after-pieter-bruegel-the-elder/eQGde-E7qu1Cyg?hl=en&avm=4> (дата звернення: березень 2024).
16. The Kermesse at Hoboken. Pieter Brueghel. Manchester Art Gallery. URL: <https://manchesterartgallery.org/explore/title/?mag-object-103930> (дата звернення: березень 2024).

References

1. Hodge, Susie (2023). A Short History of Art / trans. from English Lviv [in Ukrainian].
2. Ovcharek, V. E., & Zinchenko, E. O. (2023). Fair Theme of Paintings by David Vinckbons. *Trends*

and Prospects for the Development of Science and Education in the Conditions of Globalisation: Materials of the International Scientific and Practical Internet Conference, (100), 65–68 [in Ukrainian].

3. Pekar, V. O. (2009). Basics of Exhibition Activity. Kyiv [in Ukrainian].

4. Tkachenko, O., & Holubiev, O. (2019). Prophetic Images of the Artistic Philosophising of Peter Bruegel the Elder. *Problems of Humanitarian Sciences. Philosophy*, (41), 145–154. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4727.41.172281> [in Ukrainian].

5. Shtanko, O. (n.d.). Urbs Mercatorum: Trading Pages of the History of Lutsk. URL: <https://www.hroniky.com/articles/view/173-urbs-mercatorum-torhovelni-storinky-istorii-lutska> [in Ukrainian].

6. Bruegel and the Art of Ambiguity. (n.d.). *SCMA*. URL: <https://scma.smith.edu/blog/bruegel-and-art-ambiguity> [in English].

7. Gyselen G. (n.d.). Pieter Bruegel de oude en het landschap. URL: https://www.dbnl.org/tekst/_vla016196901_01/_vla016196901_01_0007.php [in English].

8. J., G. (n.d.). Pieter Brueghel the Elder: Biography and Interesting Facts. *Dovidka.biz.ua*. URL: <https://dovidka.biz.ua/piter-breygel-starshiy-biografiya-ta-tsikavi-fakti> [in Ukrainian].

9. Frans Hogenberg – Kermesse of Hoboken.jpg. (n.d.). *Wikimedia*. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frans_Hogenberg_-_Kermesse_of_Hoboken.jpg [in English].

10. Kenneth, C. (1949). Landscape into Art [in English].

11. Mander, Carel van, 1548-1606: Leven der schilders (By Steven van Esveldt ..., 1764), also by Jan Ladmiraal, Steven van Esveldt, and Jacobus de Jongh (page images at HathiTrust). (n.d.). URL: <https://catalog.hathitrust.org/Record/100851920> [in English].

12. Pieter Bruegel de Oude. (n.d.). *Wikipedia*. URL: https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_Bruegel_de_Oude [in Dutch].

13. Pieter Bruegel, the Elder: Kermesse at Hoboken. (n.d.). *The frick collection*. URL: https://www.frick.org/exhibitions/courtauld/pieter_bruegel_elder_kermesse_hoboken [in Dutch].

14. Ribouillault D. (2016). Regurgitating Nature: On a Celebrated Anecdote by Karel van Mander about Pieter Bruegel the Elder. *Journal of Historians of Netherlandish Art*. DOI: 10.5092/jhna.2016.8.1.4 [in English].

15. The Fair of Saint George's Day – After Pieter Bruegel the Elder. (n.d.). *Google Arts & Culture*. URL: <https://artsandculture.google.com/asset/the-fair-of-saint-george-s-day-after-pieter-bruegel-the-elder/eQGde-E7qu1Cyg?hl=en&avm=4> [in English].

16. The Kermesse at Hoboken. (n.d.). Pieter Brueghel. Manchester Art Gallery. URL: <https://manchesterartgallery.org/explore/title/?mag-object-103930> [in English].

*Стаття надійшла до редакції 08.07.2024
Отримано після доопрацювання 09.08.2024
Прийнято до друку 19.08.2024*